

ELŻBIETA KMITA-DZIASEK

Centrum Doradztwa Rolniczego, Oddział w Krakowie

POTRZEBY I TRENDY EDUKACYJNE W ZAKRESIE INNOWACJI NA OBSZARACH WIEJSKICH¹

Abstract: Needs and Educational Trends on the Field of Innovations on Rural Areas. One of the innovative fields of diversification of the rural economy and specialization in agritourism are educational services based on the potential of the farm. Classes in educational farms have a promising prospect, while at the same time it requires the specific new competencies and training from farmer. The article presents selected results of training needs analysis survey conducted in five European countries – Poland, Belgium, Italy, Spain and Romania, participating in the project FARMLAND, which aims to give training support to rural inhabitants interested in running educational farms.

Key words: Agritourism, educational farm, innovativeness, multifunctional agriculture.

Wprowadzenie

Agroturystyka stanowi udany model rozwoju obszarów wiejskich oparty na działaniach wielofunkcyjnych w rolnictwie. Rozpoczynająca się od oferty zakwaterowania, wyżywienia i wypoczynku na wsi agroturystyka ewoluowała przez lata w kierunku zróżnicowanego zakresu usług, które rolnicy mogą zapewnić klientom, w tym różnych form zagospodarowania czasu wolnego. Jako tendencja rozwojowa w turystyce wiejskiej XXI w. uznawane jest wprowadzanie do oferty turystycznej bogatego zakresu zajęć niszowych, odpowiadających na potrzeby coraz bardziej świadomych i wymagających klientów oraz wynikających z kreatywnych inicjatyw lokalnych [Majewski, Lane 2003]. W kręgu zainteresowań gości gospodarstw agroturystycznych pozostają rolnictwo ekologiczne, wysokiej jakości przetwórstwo produktów rolnych, racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych oraz energie

---

¹ Wyniki badań objętych projektem FARMLAND Farm Activities for Rural Model Learning And Nature Didactics – nr 2013-1-PL1-LEO05-37562, realizowanym w ramach program Uczenie się przez całe życie Leonardo da Vinci Transfer Innowacji 2013 przez konsorcjum 6 partnerów z 5 krajów UE: Włochy (Agricoltura e Vita), Belgia (CEJA), Hiszpania (ASAJA-Granada), Rumunia (CPIP) i Polska (Instytut Zootechniki oraz Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie – lider projektu) w okresie od listopada 2013 r. do października 2015.

odnawialne, kompostowanie czy rośliny lecznicze i zdrowa żywność. Na znaczeniu zyskują produkty turystyczne oparte na wiedzy, przeżyciach, emocjach i twórczości [Idziak, Wilczyński 2013].

Jednym z innowacyjnych kierunków dywersyfikacji wiejskiej gospodarki i specjalizacji w agroturystyce są usługi edukacyjne bazujące na potencjale gospodarstwa rolnego: unikatowej infrastrukturze technicznej, produkcji i zajęciach gospodarskich, umiejętnościach i doświadczeniu rolników, miejscowej tradycji i kulturze. Gospodarstwa edukacyjne stwarzają nowe możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich, a ponadto budują dialog pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskim, wzbogacając wiedzę i indywidualną wrażliwość środowisk zurbanizowanych na temat zagadnień wiejskich i rolniczych, w tym produkcji żywności.

Idea gospodarstw edukacyjnych sprawdza się w wielu miejscach na świecie. Przedsięwzięcia związane z edukacją w gospodarstwie rolnym, takie jak *'fattorie didattiche'* we Włoszech, *'fermes pédagogiques'* we Francji, *'Schule am Bauernhof'* w Austrii czy *'Schule auf dem Bauernhof'* w mają swój ugruntowany wkład w rozwój idei wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich Europy [Kmita-Dziasek 2010, 2011].

Również w Polsce rolnicy z powodzeniem podejmują inicjatywy edukacyjne. Działająca od 2011 r., Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych skupia pod wspólną marką 180 zagród edukacyjnych z całego kraju². Sieć wspierana przez system doradztwa rolniczego zapewnia transparentny wizerunek wyróżniający usługi edukacyjne gospodarstw członkowskich na rynku, sprzyja lepszemu wykorzystaniu zasobów, ukierunkowuje rozwój jakościowy programów edukacyjnych, przyciąga środki zewnętrzne, zwiększa skuteczność działań promocyjnych. Zajęcia w gospodarstwach edukacyjnych mają bardzo obiecującą perspektywę, jednocześnie ich prowadzenie wymaga od rolników konkretnych nowych kompetencji i szkolenia.

Wsparcie dla mieszkańców wsi zainteresowanych prowadzeniem gospodarstw edukacyjnych jest przedmiotem projektu FARMLAND dofinansowanego przez Unię Europejską w ramach programu *Leonardo da Vinci Transfer Innowacji*. Dwuletni projekt jest realizowany od listopada 2013 roku pod kierunkiem Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie przez międzynarodowe partnerstwo instytucji i organizacji z Belgii, Włoch, Hiszpanii, Rumuni i Polski. Ramy, wizja, grupy docelowe i przewidywane rezultaty projektu FARMLAND są spójne z celami zwiększenia kompetencji i możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich prezentowanych w dokumentach Unii Europejskiej, w których podkreślany jest problem niedostatecznych wciąż umiejętności rolników w zakresie innowacyjności, dywersyfikacji, produkcji bioenergii, świadczenia usług środowiskowych i lokalnych oraz konieczność stałego wspierania badań i rozwoju, szkoleń zawodowych, usług doradczych i innowacji. [KOM 857 2006].

---

² [www.zagrodaedukacyjna.pl, dostęp 30.03.2015].

1. Cel i metodyka badań

Badania stanowiły zadanie rozpoczynające projekt FARMLAND, a ich celem było lepsze zrozumienie oczekiwań osób prowadzących gospodarstwa edukacyjne oraz ich roli w nowej waloryzacji obszarów wiejskich w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Badania dotyczyły analizy społeczno-gospodarczej, trendów w zakresie innowacji na obszarach wiejskich i zakresu wielofunkcyjnego rozwoju oraz identyfikacji potrzeb szkoleniowych na poziomie poszczególnych krajów partnerskich projektu.

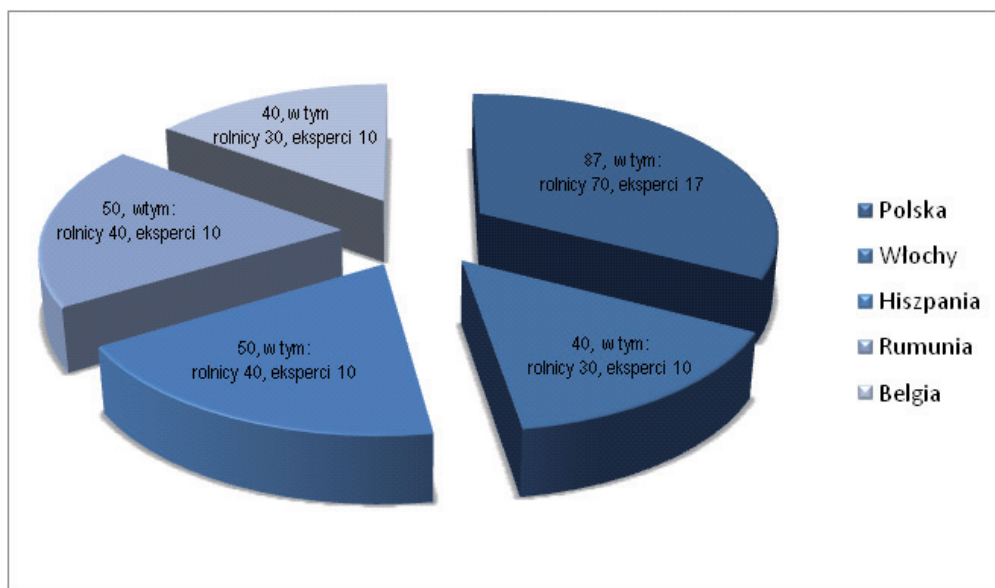
Badanie było prowadzone od stycznia do maja 2014 r. we wszystkich pięciu krajach objętych projektem, tj. Polsce, Belgii, Hiszpanii, Włoszech i Rumuni i były adresowane do dwóch grup respondentów. Pierwszą grupę badawczą stanowili rolnicy i rolniczki oraz przedsiębiorcy wiejscy z innych sektorów zainteresowani rozwojem gospodarstw wielofunkcyjnych. Drugą grupą respondentów byli profesjonalści z zakresu rozwoju wsi – doradcy, nauczyciele, trenerzy, decydenci. Dla każdej z grup przygotowano odrębny kwestionariusz ankiety obejmujący adekwatny zakres pytań. Poszczególni partnerzy organizowali badania na swoim terenie samodzielnie stosując standaryzowane wspólne dla wszystkich narzędzia badawcze i analityczne, a następnie przygotowywali krajowe raporty z badań, stanowiące podstawę do przygotowania zbiorczego raportu międzynarodowego [FARMLAND... 2014].

2. Charakterystyka próby badawczej

Badaniami objęto łącznie 267 osób, w tym 210 rolników i 57 ekspertów. Najliczniej reprezentowani byli respondenci z Polski, którzy stanowili ponad 32% próby badawczej.

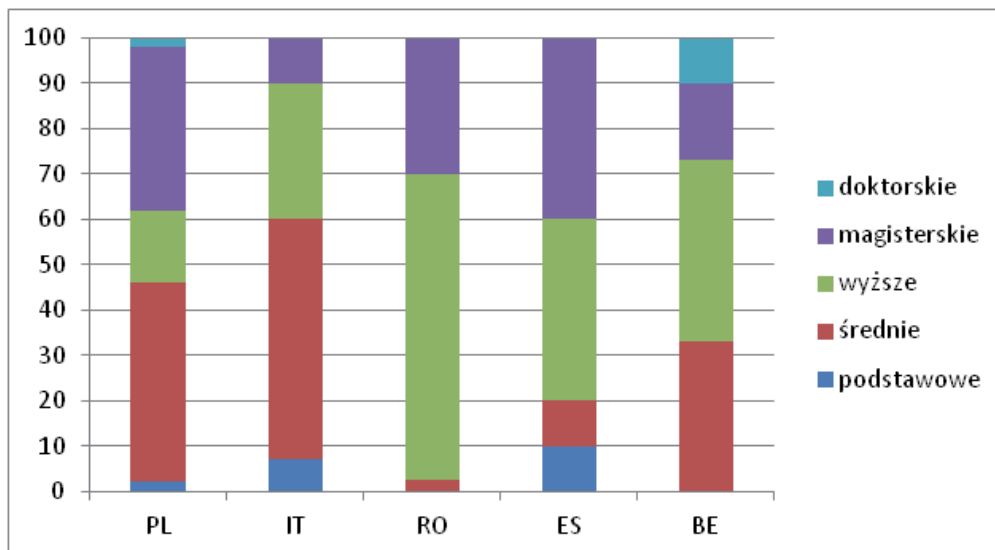
Pod względem demograficznym badana grupa respondentów w poszczególnych krajach okazała się dość jednorodna w odniesieniu do wieku i płci, a także poziomu wykształcenia. Średni wiek respondentów zawierał się w przedziale od 30 lat w Belgii do 51 w Polsce. W grupie rolników blisko dwukrotnie częściej na ankietę odpowiadały kobiety, a wśród profesjonalistów relacje płci były prawie równe. Na ankietę odpowiadały na ogół osoby przedsiębiorcze, lepiej wykształcone, pozytywnie nastawione do rozwoju nowego profilu działalności.

W strukturze gospodarstw rolnych respondentów, przeważają gospodarstwa o powierzchni średnio od 16 ha w Polsce do 50 ha w Belgii, z wyjątkiem Rumunii, gdzie mamy do czynienia z gospodarstwami dużymi (średnio 164 ha). Odpowiedzi na pytania dotyczące zatrudniania pokazują, że we wszystkich krajach prowadzenie gospodarstwa rolnego oparte jest na rodzinie. Większość respondentów, we wszystkich krajach, nie korzysta z pomocy dodatkowych pracowników lub zatrudnia ich sezonowo.

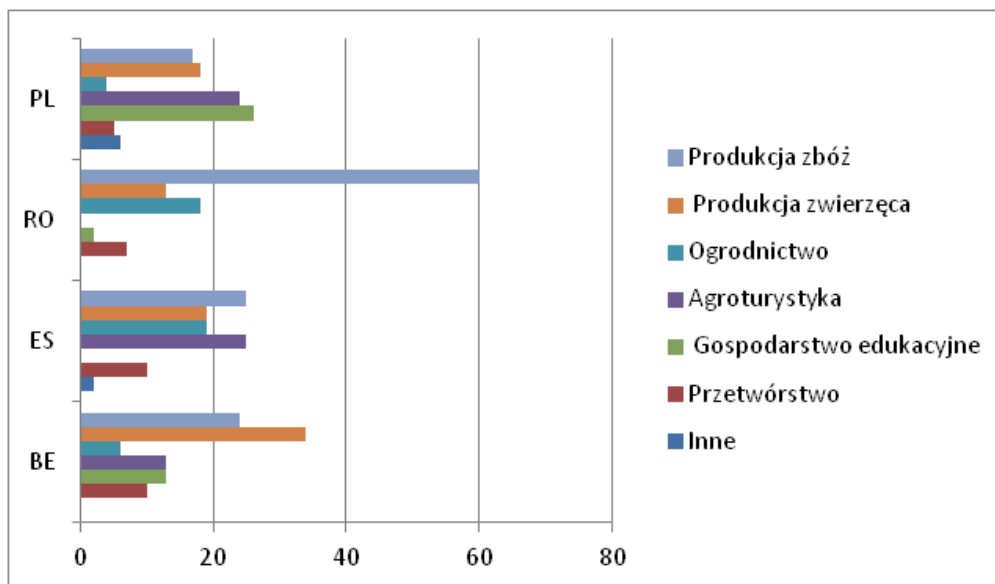

Ryc. 1. Liczba respondentów ogółem w podziale na kraje partnerskie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [FARMLAND ... 2014] (ryc. 1,2).

Ryc. 2. Respondenci w poszczególnych krajach partnerskich według wykształcenia (%)

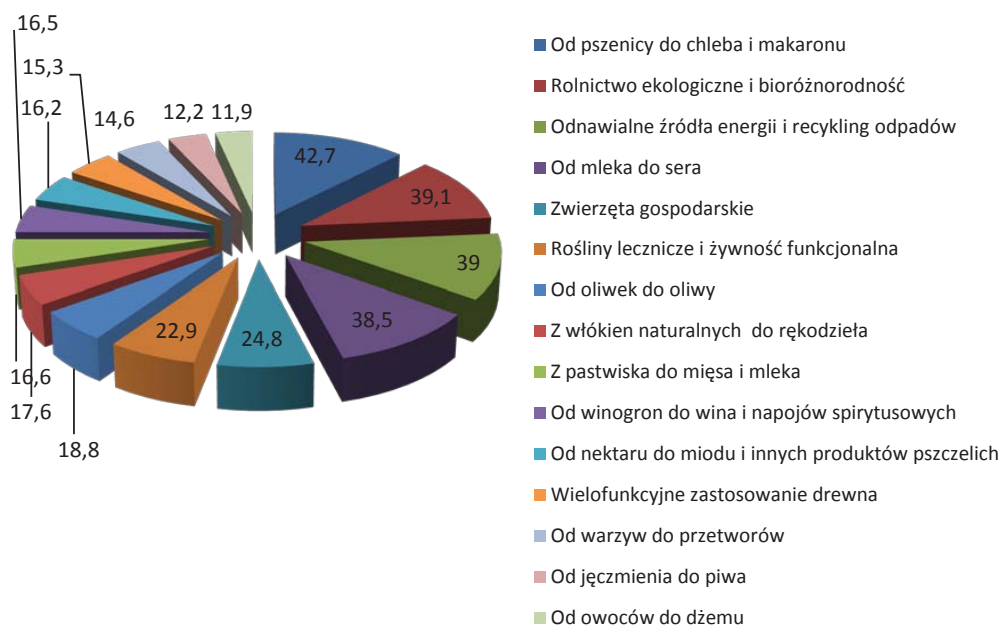
Ryc. 3. Kierunki produkcji rolniczej respondentów w poszczególnych krajach partnerskich

3. Postawy rolników wobec innowacji i szkoleń

Przy zróżnicowanym kontekście społeczno-gospodarczym poszczególnych krajów uczestniczących w projekcie oraz ograniczonej liczebności próby badawczej nie jest możliwa pełna analiza statystyczna, jednak wyniki badań dają pogląd na najbardziej interesujące dla rolników trendy w rolnictwie, najbardziej efektywne metody szkoleniowe i najbardziej popularne treści, które mogą być przedmiotem nauczania w gospodarstwach edukacyjnych.

Badania wykazały ogólnie pozytywne nastawienie rolników do zmian i innowacji. Najbardziej cenione innowacyjne trendy wymieniane przez badanych rolników – zaczynając od najważniejszych to: gospodarstwa dydaktyczne i społeczne w Polsce, w Belgii i we Włoszech, gdzie bardzo ważna jest także bioróżnorodność i rośliny lecznicze, dalej agroturystyka i rolnictwo ekologiczne w Hiszpanii oraz energia odnawialna w Rumunii, również podkreślana w Belgii.

Rolnicy z Polski postrzegają gospodarstwa edukacyjne jako szansę dla rozwoju kraju i poprawy osobistego stylu życia, licząc na wsparcie działań innowacyjnych w perspektywie finansowej 2014-2020. Są otwarci na nowe możliwości szkolenia zawodowego i preferują uczenie się przez działanie i wymianę dobrych praktyk w trakcie profesjonalnych wizyt studyjnych. W ich opinii najbardziej interesujące innowacyjne zagadnienia dla gospodarstw edukacyjnych dotyczą ekologii, bioróżnorodności biologicznej, inwentarza gospodarskiego, roślin zielarskich i nutraceutyków.

Ryc. 4. Preferowana tematyka zajęć w gospodarstwach edukacyjnych w opinii badanych rolników z krajów uczestniczących w projekcie

We Włoszech za najbardziej skuteczne i przyjazne uznane zostały szkolenia łączące działanie z samodzielną nauką na odległość na dłuższych i krótszych szkoleniach. Za najbardziej innowacyjne trendy rolnicy włoscy uznali rolnictwo ekologiczne w połączeniu z ochroną różnorodności biologicznej oraz funkcje społeczne i środowiskowe rolnictwa. Zasadnicze motywy podejmowania działań innowacyjnych dla badanej grupy rolników w Hiszpanii dotyczą dywersyfikacji dochodów oraz prowadzenia zrównoważonej gospodarki, stąd najbardziej interesujące dla nich okazały się zagadnienia związane z biomasą, agroturystyką i sprzedażą bezpośrednią. Rolnicy z Hiszpanii także preferują łączone metody szkolenia typu *blended learning*.

Rolnictwo rumuńskie rozwija się szybko w zakresie technologii i wiedzy, jednak dotyczy to dużych gospodarstw, które mają łatwiejszy dostęp do środków finansowych, podczas gdy małe gospodarstwa rodzinne nie są tak dobrze przygotowane do podejmowania innowacyjnych działań. Badani rolnicy z Rumunii są zainteresowani różnymi aspektami rolnictwa, w tym rolnictwem ekologicznym, sposobami produkcji żywności, metodami oszczędzania energii, itp. Gospodarstwa dydaktyczne i społeczne są bardzo słabo reprezentowane w Rumunii, a szkolenie na ich temat zostało uznane w badaniu jako bardzo innowacyjne i pożądane. Większość respondentów proponuje korzystanie z połączonych technik nauczania stacjonarnych i przez Internet.

Rolnicy z Belgii oczekują, że innowacje powinny wpływać przede wszystkim na podwyższenie rentowności rolnictwa, a za najbardziej zaawansowane innowacje

uznają gospodarstwa społeczne świadczące usługi dla osób niepełnosprawnych lub społecznie dysfunkcyjnych. Preferują praktyczną naukę i trening umiejętności.

Badania grupy ekspertów nie wykazały większych różnic w odniesieniu do omawianych kwestii. Większość opinii dotyczących trendów innowacyjnych, zainteresowań i zajęć, dla których potrzebne są szkolenia koresponduje wprost ze wskazaniami badanych rolników.

Z długiej listy możliwych tematów zajęć edukacyjnych podejmowanych przez gospodarstwa rolne respondenci dość zgodnie wybrali kilka, które w ich opinii są najciekawsze, którymi chcieliby się zająć w swoich gospodarstwach i które wymagają wsparcia szkoleniowego i doradczego.

Zakończenie

Badania potwierdziły, że gospodarstwa edukacyjne są właściwym odniesieniem do problemów współczesnej gospodarki rolnej oraz odpowiednią perspektywą tak dla obecnych, jak i przyszłych rolników, którzy chcą stworzyć lepsze życie dla siebie i swoich rodzin. Raport z badań stanowi podstawę do opracowania i wdrożenia metodyki szkoleń internetowych, które stanowią główny rezultat projektu FARMLAND. Metodyka wypracowana w ramach projektu po serii szkoleń pilotażowych we wszystkich krajach partnerów projektu wzbogaci narzędzia dydaktyczne Centrum Doradztwa Rolniczego stosowane w doskonaleniu zawodowym gospodarzy świadczących usługi edukacyjne oraz doradców ośrodków doradztwa rolniczego wspierających tę działalność mieszkańców wsi w regionach.

Literatura

DRAFT: Survey Report on Analysis of Agricultural Innovative Trends and Training Needs by Matteo Ansanelli, Carmina Avolio, Antonella Brizzi, Massimo Canalicchio, Anna Cucci and Giulio Felicetti, Agricoltura e Vita, Rome, June 2014.

FARMLAND Transnational Summary Report Poland, Italy, Spain, Romania and Belgium (Northern Europe)

Idziak W., Wilczyński R., 2013, *Odnowa wsi, przestrzeń, ludzie, działania*. FAPA, Warszawa.

Kmita-Dziasek E., 2010, *Agroturystyczne gospodarstwa edukacyjne – idee i dobre przykłady*. CDR, Kraków.

Kmita-Dziasek E., 2011, *Wprowadzenie do zagadnień edukacji w gospodarstwach rolnych*. CDR Kraków.

KOM 857 2006, Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, *Zatrudnienie na obszarach wiejskich: wypełnianie luki w zatrudnieniu*, Bruksela, 2006.

Majewski J., Lane B., 2003, *Turystyka wiejska i rozwój lokalny*. Fundacja Edukacja dla Demokracji, Warszawa.

www.zagrodaedukacyjna.pl.